

типу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/232/94-%D0%B2%D1%80>.

4. Про затвердження Типового положення про Систему управління безпекою руху на автомобільному транспорті (на всіх рівнях - міністерство – підприємство): Наказ Міністерства транспорту України від 12.11.2003 № 877 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0877361-03>.

5. Про Правила дорожнього руху: Постанова Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 р. № 1306 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1306-2001-%EF&p=1248260120045198>.

6. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – К.; Ірпінь, 2005.

7. Про автомобільні дороги: Закон України від 08.09.2005 № 2862-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1088.927.12&nobreak=1>.

8. Правила поведінки глядачів на стадіонах під час відвідування футбольних матчів: Рішення Президії ФФУ від 24.10.2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fpl.ua/img/docs/security/rules.doc>

9. Про затвердження Порядку організації робіт із забезпечення громадського порядку та безпеки під час проведення футбольних матчів: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.06.2004 № 823 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fpl.ua/img/docs/security/postanova_823.doc.

Надійшла до редакції 20.09.2012

ЧЕРНИШОВА Т.В., кандидат юридичних наук
(Національний гірничий університет)

УДК 340 (477): 65.012.8

ПРАВОВІ РЕЖИМИ ІНФОРМАЦІЇ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженню питання про правові режими інформації. Визначено поняття та складові правового режиму інформації на підставі аналізу законодавства та теоретичних джерел. Запропонована класифікація правових режимів інформації.

Ключові слова: інформація, правовий режим інформації, законодавство України, складові правового режиму інформації, порядок доступу до інформації, види правових режимів інформації.

Статья посвящена исследованию правовых режимов информации. Определяются понятие и составляющие правового режима информации на основе анализа законодательства и теоретических источников. Предлагается классификация правовых режимов информации.

Ключевые слова: информация, правовой режим информации, законодательство Украины, составляющие правового режима информации, порядок доступа к информации, виды правовых режимов информации.

The article is devoted to research on the legal regimes of information. The concept and components of the legal regimes of information were determined according to legislation analysis and theoretical sources. The classification of legal regimes of information was proposed.

Keywords: information, the legal regime of information legislation in Ukraine components of the legal regime of information, order information access, types of legal regimes of information.

У Законі України «Про інформацію» використовується термін «правові режими інформації» без його тлумачення стосовно таких видів інформації, як інформація довідково-енциклопедичного характеру (ч. 3 ст. 12), інформація про стан довкілля (екологічна інформація) (ч. 2 ст. 13), інформація про товар (ч.3 ст. 14), науково-технічна інформація (ч. 2 ст. 15), податкова інформація (ч. 2 ст. 16), державно-статистична інформація (ч. 4 ст. 18), соціологічна інформація (ч. 2 ст. 19). До деяких видів інформації (інформація про особу, правова інформація) термін «правовий режим» у зазначеному Законі не застосовується [1].

У законодавстві України передбачені також такі категорії, як правовий режим конфіденційної інформації, порядок доступу до інформації, режим секретності.

В юридичній літературі поряд із терміном «правовий режим інформації» розповсюджений термін «режим доступу до інформації». Іноді ці терміни ототожнюють [2, с. 72]. Деякі автори досліджують «правовий статус інформації» [3, с. 33].

У законодавстві України та в юридичній літературі відсутній єдиний підхід до застосування терміна «правовий режим інформації».

Дослідження цих теоретичних питань має практичне значення для ефективного правового захисту інформації, здійснення та охорони прав суб'єктів інформаційних відносин та вдосконалення законодавства.

У Законі України «Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» передбачено, що розвиток інформаційного суспільства в Україні та впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя і у діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування визначається одним з пріоритетних напрямів державної політики. До основних цілей розвитку інформаційного суспільства в Україні віднесені у тому числі такі: захист інформаційних прав громадян, захист інформації про особу; вдосконалення законодавства з регулювання інформаційних відносин; покращення стану інформаційної безпеки в умовах використання новітніх інформаційно-телекомунікаційних технологій [4]. Ці положення підтверджують актуальність теми дослідження.

Мета статті полягає у визначенні поняття правового режиму інформації, виявленні його складових та критеріїв класифікації правових режимів інформації.

В юридичній літературі з інформаційного права недостатньо уваги приділяється дослідженню категорії «правовий режим інформації». Вчені головним чином аналізують особливі режими доступу до інформації. Певні питання правового режиму інформації досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема, Г.Л. Акопов, І.Л. Бачило, Б.А. Кормич, А.І. Марущак, Г.В. Виноградова, О.О. Городов, І.О. Светлічна, П.О. Гетманець, С.Е. Чаннов та ін.

В працях О.О. Городова комплексно досліджується правовий режим інформації та види режимів залежно від категорії доступу до інформації, але не визначено поняття правового режиму інформації та його складові [5, с. 74]. В дослідженнях І.Л. Бачило [6, с. 99] характеризуються складові правового режиму інформаційних ресурсів. Б.А. Кормич аналізує режими доступу до інформації, правовий режим державної таємниці, правове регулювання відносин, об'єктом яких є інформація з обмеженим доступом [7, с. 279]. А.І. Марущак в своїх працях розглядає правовий статус інформації в залежності від режиму доступу [3, с. 5].

Інститут правового режиму традиційно використовується у публічному праві, головним чином в адміністративному праві. Одним з перших досліджував природу правового режиму професор С.С. Алексєєв. Вчені досить давно вивчають проблеми правових режимів, але єдина точка зору щодо поняття та сутності цього інституту не сформувалася. В юридичній літературі з загальної теорії держави і права та адміністративного права пропонуються різні підходи щодо тлумачення правового режиму: 1) особливий порядок регулювання, який полягає в визначеному поєднанні юридичних способів для задоволення інтересів суб'єктів права [8, с. 179]; 2) певний порядок правового регулювання, який забезпечується через особливе поєднання залучених для його здійснення способів, методів та типів правового регулювання [9, с. 217]; 3) система норм права, яка регулює діяльність, відносини між людьми з приводу конкретних об'єктів [10, с. 410]. Пропонуються і інші визначення правового режиму.

Визначення правового режиму як «системи норм права, яка регулює діяльність, відносини між людьми з приводу конкретних об'єктів» не суперечить іншим дефініціям, тому що відповідає такій категорії, як інститут права.

На нашу думку, найбільш точне поняття правового режиму запропоновано М.І. Матузовим й А.В. Мальком. На думку вчених, правовий режим – це особливий порядок правового регулювання, який виражається у визначеному сполученні юридичних засобів та утворюючих бажане соціальне становище і конкретну ступінь сприятливості або несприятливості для задоволення інтересів суб'єктів права [11, с. 18].

В законодавстві України надано тлумачення деяких видів правових режимів. Так, наприклад, у п. 16 ст. 1 Митного кодексу України закріплюється, що митний режим – це сукупність норм, встановлених законами України з питань митної справи, що залежно від заявленої мети переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України визначають порядок такого переміщення та обсяг митних процедур, які при цьому здійснюються [12]. В законодавстві визначаються поняття режиму надзвичайного стану, державного кордону та інші правові режими.

Для розробки поняття правового режиму інформації має значення встановлення дій, які здійснюються щодо інформації. В юридичній літературі використовується для цього термін «інформаційний процес» (або обіг інформації), що означає сукупність дій, спрямованих на створення, збір, обробку, зберігання, пошук, розповсюдження та споживання інформації [13, с. 73, 328].

У Законі України «Про інформацію» у ст. 9 такі дії, як створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорона та захист інформації віднесені до основних видів інформаційної діяльності. Ці дії регламентуються законами та іншими нормативно-правовими актами в залежності від виду інформації. В окремих статтях Закону України «Про інформацію» передбачено, якими нормативно-правовими актами встановлюється правовий режим окремих видів інформації. Так, у ст. 13 передбачено, що правовий режим інформації про стан довкілля визначається законами України та міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою. Відповідно до ст. 16 зазначеного Закону правовий режим податкової інформації закріплюється Податковим кодексом та іншими законами. Правовий режим персональних даних регламентується спеціальним Законом та іншими нормативно-правовими актами.

Закон України «Про захист персональних даних» регулює відносини, пов'язані із захистом персональних даних під час їх обробки. При цьому обробка персональних даних – це будь-яка дія або сукупність дій, здійснених повністю або частково в інформаційній (автоматизованій) системі та/або в картотеках персональних даних, які пов'язані зі збиранням, реєстрацією, накопиченням, зберіганням, адаптуванням, зміною, поновленням, використанням і поширенням (розповсюдженням, реалізацією, передачею), знеособленням, знищенням відомостей про фізичну особу [14]. Порядок обробки персональних даних детально регламентується зазначеним Законом.

Таким чином, можна зробити висновок, що правовий режим інформації – це передбачений нормативно-правовими актами, а також міжнародними договорами особливий порядок створення, зберігання, використання, розповсюдження та захисту інформації з метою забезпечення прав та інтересів суб'єктів інформаційних правових відносин.

Для повної характеристики правового режиму тієї чи іншої інформації необхідно визначити його зміст.

Деякі закони України містять розділи про правовий режим інформації. Так, у Законі України «Про науково-технічну інформацію» в розділі II «Правовий режим науково-технічної інформації» регламентуються такі питання: право на науково-технічну інформацію (ст. 5); право власності на науково-технічну інформацію (ст. 6); відносини між власниками науково-технічної інформації, її споживачами і посередниками (ст. 7) [15]. В інших законах в тексті відсутнє словосполучення «правовий режим інформації», але це не означає, що він не регламентується. Так, у Законі України «Про державну таємницю» не використовується категорія «правовий режим», але закріплюються такі елементи правового режиму державної таємниці: 1) віднесення інформації до державної таємниці (Розділ II); 2) засекречування матеріальних носіїв інформації (Розділ III); 3) охорона державної таємниці (Розділ IV); 4) допуск та доступ до державної таємниці (ст.ст. 22-30) [16].

В Законі України «Про банки і банківську діяльність» щодо режиму банківської таємниці передбачені такі питання: 1) поняття і зміст банківської таємниці (ст. 60); 2) зобов'язання щодо збереження банківської таємниці (ст. 61); 3) порядок розкриття банківської таємниці [17].

У зарубіжній юридичній літературі розроблено питання про складові правового режиму інформаційних ресурсів, під якими розуміються документи і масиви документів, у тому числі окремі документи та їх масиви в інформаційних системах (бібліотеках, архівах, фондах, банках даних та ін.).

До складових правового режиму інформаційних ресурсів відносять такі елементи: порядок документування інформації; право власності на окремі документи і окремі масиви документів, документи і масиви в інформаційних масивах; категорії інформації за доступом до неї; порядок правового захисту інформації [6, с. 99].

Правовий режим інформаційних ресурсів, відповідно до Закону Азербайджанської Республіки «Про інформацію, інформатизацію та захист інформації», містить у собі такі складові: порядок документування інформації; право власності на документ і масиви документів; катего-

рія інформації за рівнем доступу до неї; порядок правового захисту інформації [18].

Категорії «інформаційні ресурси» та «інформація» пов'язані між собою, але мають різне значення. Якщо «інформація» – це будь-які відомості та/або дані, зафіксовані на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді, то «інформаційні ресурси» – це документи, масиви документів в інформаційних системах. Але теоретичні розробки щодо складових правового режиму інформаційних ресурсів, на нашу думку, мають значення і для виявлення складових правового режиму інформації.

Аналіз законодавства про різні види інформації свідчить про те, що правовий режим інформації складається з таких елементів: 1) порядок створення (або збирання) відповідної інформації; 2) право власності на інформацію; 3) порядок збереження, розповсюдження та використання інформації; 4) порядок доступу до інформації; 5) порядок правового захисту інформації.

В юридичній літературі аналізуються різні види правових режимів інформації: правовий режим таємниці; режим конфіденційної інформації; особливі правові режими інформації; режими вільного доступу; режим секретної інформації; режим відкритої інформації, режим документованої інформації, приватні правові режими та ін.

У літературі справедливо стверджувалося, що будь-яка інформація як об'єкт правових відносин має власний правовий режим [19, с. 103]. Критерієм класифікації правових режимів інформації може бути передусім вид інформації. Правовий режим конкретного виду інформації відрізняється особливостями в залежності від правил створення, збирання, зберігання, використання, розповсюдження та захисту відомостей.

Основні види інформації передбачено Законом України «Про інформацію» залежно від змісту. До них віднесено: інформація про особу; інформація довідково-енциклопедичного характеру; інформація про стан довкілля; інформація про товар (роботу, послугу); науково-технічна інформація; податкова інформація; статистична інформація; соціологічна інформація. Цей перелік не є вичерпним.

Таким чином, правові режими інформації можна виокремлювати залежно від видів інформації, які визначені у законодавстві.

В літературі також виділяються правовий режим масової інформації, правовий режим електронного документа та ін. [19, с. 103].

Вченими розроблені класифікації правових режимів інформації залежно від режиму доступу.

За порядком доступу інформація згідно з Законом України «Про інформацію» поділяється на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом. У попередній редакції зазначеного Закону визначалось, що режим доступу до інформації – це передбачений правовими нормами порядок одержання, використання, поширення і зберігання інформації. У чинному Законі цей термін не застосовується.

Режим обмеженого доступу встановлюється для конкретних видів інформації з приводу їх особливого значення. В літературі правовий режим обмеженого доступу називають також «особливий правовий режим інформації». Встановлення особливих правових режимів необхідно для забезпечення інформаційної безпеки.

В законодавстві закріплюються різні категорії доступу до інформації з обмеженим доступом: конфіденційна, таємна та службова інформація. Питання класифікації видів інформації з режимом обмеженого доступу неодноразово досліджувалось вченими, але залишається дискусійним.

До режиму відкритої інформації належать різні види інформації (публічна, екологічна, про стан здоров'я населення, масова, про товари та послуги, ін.), але кожна з них має власний правовий режим.

Правові режими можуть бути класифіковані залежно від джерела інформації: правовий режим публічно оголошеної інформації, правовий режим документованої інформації, правовий режим інформації в інформаційно-автоматизованих системах.

Як висновок слід констатувати, що правовий режим інформації має різні значення. Його можна розглядати як інститут права і як особливий порядок регулювання відносин, об'єктом яких є інформація. Відповідно до законодавства кожний від інформації як об'єкт правових відносин характеризується особливим порядком створення, збирання, зберігання, використан-

ня, розповсюдження, захисту відповідних відомостей, що і визначає її правовий режим.

Правове регулювання змісту правового режиму має особливості залежно від виду інформації. Більш детально регламентується правовий режим державної таємниці та персональних даних.

У Законі України «Про інформацію» доцільно було би надати тлумачення терміна «правовий режим інформації» та визначити його складові, що буде сприяти уніфікації правового регулювання відносин, об'єктом яких є інформація.

Класифікація правових режимів надає змогу систематизувати існуючі погляди науковців про правові режими інформації та здійснювати їх порівняльний аналіз.

Розглянуті питання необхідні для тлумачення відповідного законодавства та практичного його застосування.

Актуальним, на наш погляд, є дослідження на підставі загальнотеоретичних питань правових режимів конкретних видів інформації, а саме персональних даних, службової інформації та інших.

Список використаної літератури:

1. Про інформацію: Закон України від 02.10.92 № 2658-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: від 13.01.2011 <http://zakon2.rada.gov.ua>.
2. Семилетов С.И. Информация как особый нематериальный объект права // Государство и право. – 2000. – № 5. – С. 67-74.
3. Марущак А.І. Інформаційне право: Доступ до інформації: Навч. посібник. – К., 2007.
4. Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки: Закон України від 9 січня 2007 року // ВВР. – 2007. – № 12. – Ст. 102.
5. Городов О.А. Основы информационного права России: Учеб. пособие. – СПб., 2003.
6. Бачило И.Л. Информационное право. Основы практической информатики. – М., 2001.
7. Кормич Б.А. Информационная безопасность: организационно-правовые основы: Навч. посібник. – К., 2004.
8. Комаров С.А., Малько А.В. Теория государства и права. – М., 1999.
9. Загальна теорія держави і права / За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М.В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф. акад. АПрН України О.В. Петришина. – Х., 2009.
10. Бахрах Д.Н. Административное право России: Учеб. для вузов. – М., 2000.
11. Матузов Н.И., Малько А.В. Правовые режимы: вопросы теории и практики // Известия вузов. Правоведение. – 1996. – № 1. – С. 16-29.
12. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
13. Акопов Г.Л. Информационное право: Учеб. пособие. – Ростов н/Д., 2008.
14. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 – № 2297-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
15. Про науково-технічну інформацію Закон України від 25.06.93. – № 3322-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
16. Про державну таємницю Закон України від 21.01.94 № 3855-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
17. Про банки і банківську діяльність Закон України від 07.12.2000 № 2121-III в ред. Закону від 18.12.2011 № 3394-17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
18. Об информации, информатизации и защите информации Закон Азербайджанской республики от 03.04.98 № 460-ІГ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://azfreepress.az/rus>.
19. Чаннов С.Е. Информационное право. – М., 2006.

Надійшла до редакції 05.07.2012

